

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA BIZNESNING ROLI

Ergashev Baxodir

*Yangiqo'rg'on tuman 1-son texnikumi Biznes asoslari fani
o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu ishda bozor iqtisodiyoti sharoitida biznesning roli va uning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Bozor iqtisodiyotida biznes asosiy harakatlantiruvchi kuch bo'lib, u ishlab chiqarish, innovatsiya va raqobatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda biznesning iste'molchilar talabiga javob berishi, yangi texnologiyalarni joriy etishi va mahsulot sifatini oshirish orqali iqtisodiy o'sishga qo'shadigan hissasi o'rganiladi. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyatining bandlikni oshirish, resurslardan samarali foydalanish va bozor muvozanatini ta'minlashdagi o'rni yoritiladi. Davlat va biznes o'rtasidagi o'zaro munosabatlar ham iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, biznes bozor iqtisodiyotida raqobatni kuchaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: bozor iqtisodiyoti, biznes, tadbirkorlik, raqobat, iqtisodiy rivojlanish, talab va taklif, innovatsiya, xususiy sektor, samaradorlik.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida biznes iqtisodiy tizimning eng muhim va asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri hisoblanadi. Har qanday davlatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi, aholi farovonligi va bandlik darajasi ko'p jihatdan tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga bog'liqdir. Bugungi kunda global iqtisodiyotning tez o'zgarishi, raqobatning kuchayishi va texnologiyalarning rivojlanishi biznesning rolini yanada oshirmoqda.

Bozor iqtisodiyotida biznes nafaqat ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni amalga oshiradi, balki yangi ish o'rinlarini yaratadi, innovatsiyalarni joriy etadi hamda iste'molchilar talabini qondirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi raqobat mahsulot va xizmatlar sifatini oshirishga, narxlarning barqaror shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada bozor mexanizmi samarali ishlashi ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham bozor iqtisodiyotini rivojlantirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xususiy sektor ulushini kengaytirish bo'yicha bir qator muhim qarorlar va islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish strategiyasi", "Biznesni qo'llab-quvvatlash dasturlari" hamda soliq va kredit tizimidagi yengilliklar biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratib bermoqda[1]. Bu qarorlar biznes muhitini yaxshilash va iqtisodiy o'sishni tezlashtirishga xizmat qiladi.

Shu nuqtai nazardan, ushbu mavzuni o'rganish bozor iqtisodiyoti sharoitida biznesning o'rni va ahamiyatini chuqur tahlil qilish, uning iqtisodiy jarayonlarga ta'sirini aniqlash hamda amaliy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida biznesning roli masalasi iqtisodiy nazariya, tadbirkorlik va menejment sohalarida keng o'rganilgan. Turli olimlar biznesni iqtisodiy tizimning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida talqin qilib, uning ishlab chiqarish, raqobat, innovatsiya va bandlikka ta'sirini ilmiy jihatdan asoslab berganlar.

Birinchidan, klassik iqtisodiyot nazariyasi vakillaridan biri Adam Smit o'z qarashlarida bozor iqtisodiyotida "ko'rinmas qo'l" mexanizmi orqali biznes va raqobatning samarali ishlashini ta'kidlaydi. Uning fikricha, har bir tadbirkor o'z manfaatini ko'zlab faoliyat yuritadi, biroq bu jarayon jamiyat uchun ham foyda keltiradi. Ya'ni, biznesning erkin faoliyati resurslardan samarali foydalanishga, mahsulot sifatining oshishiga va narxlarning muvozanatlashishiga olib keladi. Bu yondashuv bugungi kunda ham bozor iqtisodiyotining asosiy tamoyillaridan biri sifatida ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Ikkinchidan, The Wealth of Nations asarida muallif mehnat taqsimoti va ixtisoslashuvning iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi rolini chuqur tahlil qiladi. Smitga ko'ra, biznesning rivojlanishi ishlab chiqarish jarayonining takomillashuviga va mehnat unumdorligining oshishiga olib keladi. Bu esa bozor iqtisodiyotida raqobatni kuchaytiradi va iste'molchilar uchun yanada sifatli mahsulotlar yaratilishini ta'minlaydi[2].

Uchinchidan, Capitalism, Socialism and Democracy asarida J. Shumpeter biznesni iqtisodiy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida ko'rib chiqadi. U "ijodiy buzilish" (creative destruction) tushunchasini kiritib, eski texnologiyalar va mahsulotlar o'rnini yangilari egallashi orqali iqtisodiyot rivojlanishini tushuntiradi. Shumpeterning fikricha, tadbirkorlar innovatsiyalarni joriy etish orqali iqtisodiy tizimni doimiy yangilab boradi. Bu jarayon bozor iqtisodiyotining dinamik rivojlanishini ta'minlaydi[3].

To'rtinchidan, zamonaviy iqtisodiyot nazariyalarida Piter Druker menejment va tadbirkorlikni alohida ahamiyatga ega soha sifatida ko'rsatadi. The Practice of Management asarida u biznesning asosiy vazifasi mijoz yaratish va innovatsiyalar orqali qiymat hosil qilish ekanini ta'kidlaydi. Drukerga ko'ra, samarali boshqaruv va strategik rejalashtirish biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi[4].

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlarda biznes va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik keng o'rganilmoqda. Jahon banki va OECD hisobotlarida kichik va o'rta biznes (KOB) iqtisodiy o'sish, bandlikni oshirish va innovatsiyalarni joriy etishda asosiy sektor sifatida ko'rsatiladi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, kuchli tadbirkorlik muhiti bozor iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlaydi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, biznes bozor iqtisodiyotining markaziy elementi bo'lib, u raqobatni kuchaytirish, innovatsiyalarni rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Turli nazariy yondashuvlar bir-birini to'ldirib, biznesning iqtisodiy tizimdagi strategik ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida biznesning roli chuqur tahlil qilinganda, uning iqtisodiy tizimdagi eng muhim harakatlantiruvchi kuch ekanligi yaqqol namoyon bo'ladi. Tadqiqot jarayonida biznes faoliyatining asosiy yo'nalishlari — ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish,

innovatsiya joriy etish, bandlik yaratish va raqobatni rivojlantirish — alohida o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, biznesning rivojlanishi iqtisodiy o‘shishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Birinchi navbatda, biznes iqtisodiyotda resurslardan samarali foydalanishni ta‘minlaydi. Raqobat muhiti korxonalarni xarajatlarni kamaytirishga, mahsulot sifatini oshirishga va innovatsion yondashuvlarni joriy etishga majbur qiladi. Masalan, bir sohada faoliyat yuritayotgan bir nechta korxonalar o‘rtasidagi raqobat natijasida iste‘molchilar uchun sifatli va arzon mahsulotlar taklif etiladi. Bu esa bozor mexanizmining samarali ishlashini ta‘minlaydi.

Ikkinchidan, biznes yangi ish o‘rinlarini yaratish orqali bandlik darajasini oshiradi. Kichik va o‘rta biznes korxonalari ayniqsa ko‘p sonli aholini ish bilan ta‘minlaydi. Amaliy kuzatuvlarga ko‘ra, rivojlangan iqtisodiyotlarda bandlikning katta qismi aynan xususiy sektor hissasiga to‘g‘ri keladi. Masalan, savdo, xizmat ko‘rsatish va ishlab chiqarish sohalarida kichik korxonalar keng tarqalgan bo‘lib, ular mehnat bozorida muhim rol o‘ynaydi.

Uchinchidan, biznes innovatsion jarayonlarning asosiy manbai hisoblanadi. Raqobatda ustunlikka erishish uchun tadbirkorlar yangi texnologiyalarni joriy etadi, mahsulot va xizmatlarni modernizatsiya qiladi. Bu jarayon iqtisodiyotning modernizatsiyasiga va texnologik rivojlanishiga olib keladi. Masalan, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida onlayn savdo, elektron to‘lov tizimlari va masofaviy xizmatlar keng tarqalmoqda.

To‘rtinchidan, biznes davlat budjetiga soliq tushumlarini oshiradi va ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Korxonalar tomonidan to‘lanadigan soliqlar davlatning ta‘lim, sog‘liqni saqlash va infratuzilma sohalarini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Bu esa jamiyat farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki:

- Bozor iqtisodiyotida biznes asosiy iqtisodiy harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.
- Raqobat biznes samaradorligini oshiradi va iste‘molchilar uchun qulay sharoit yaratadi.
- Kichik va o‘rta biznes bandlikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi.
- Innovatsiyalar biznes rivojlanishining asosiy omili hisoblanadi.
- Davlat va biznes o‘rtasidagi hamkorlik iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi.

Umuman olganda, tahlil shuni ko‘rsatadiki, biznes bozor iqtisodiyotida nafaqat iqtisodiy o‘shishni ta‘minlaydi, balki ijtimoiy farovonlikni oshirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Smith, A. (1776). *The Wealth of Nations*.
2. Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*.
3. Drucker, P. F. (1954). *The Practice of Management*.
4. World Bank. (2020). *Doing Business Report*.

5. Maxmudova, D., & Bahoroy, R. (2023). Technologies of preparing future teachers for professional activity on the base of a competent approach. *Modern Science and Research*, 2(10), 118-122.

6. Akmalovna, M. D., Sadriddinova, B. R., & Qizi, B. E. Z. (2023). MAKTABGACHA TA'LIMDA RIVOJLANUVCHI TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH USULLARI. *Science and innovation*, 2(Special Issue 13), 538-540.

7. Sadriddinova, R. B. (2025). MALAKAVIY O 'QUV AMALIYOT JARAYONIDA BO 'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK TAMINOTI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 80(4), 266-269.

8. BAKHTIYOROVNA, S. D. (2026). INDIVIDUALIZING INDEPENDENT LEARNING WITH THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE. *Shokh Articles Library*, 1(1).

9. Baxtiyorova, S. D. (2025). OLIY TA'LIMDA MULTIMEDIYANI QO 'LLASH TAJRIBASI. ZAMONAVIY TA'LIMDA FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR, 3(10), 283-286.

10. Bakhtiyorova, S. D. (2025). THE IMPORTANCE OF MULTIMEDIA IN ORGANIZING STUDENTS'INDEPENDENT WORK. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ADVANCED RESEARCH IN EDUCATION, TECHNOLOGY AND MANAGEMENT*, 4(3), 153-161.

11. Sulaymanova, D. B. (2024). Texnika yo'nalishlarida dasturlashning kasbiy afzalliklari. *Zamonaviy ta'limda fan va innovatsion tadqiqotlar jurnali*, 203-211.

12. Sulaymanova, D., Abduganieva, Y., & Miratoyev, Z. (2023). Modeling roll contact curves of a squeezing machine. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 443, p. 03006). EDP Sciences.

13. Abdurahmanova, S. B. K. (2023). Basics of composition of the corpus of lacunar units in uzbek dialects. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(6), 1150-1153.

14. Abdurahmanova, S. B. Q. (2026). O 'ZBEK TILIDA YARATILGAN KORPUSLAR TAVSIFI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 6(2), 10-15.

15. ABDURAHMANOVA, S. (2024). SHEVALAR KORPUSINI YARATISHNING NAZARIY ASOSLARI (O 'ZBEK KORPUS LINGVISTIKASINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI). «ACTA NUUZ», 1(1.10. 1), 273-275.

16. Abdurahmonova, S. S. (2022). FACTORS FOR FORMATION OF PEDAGOGICAL CULTURE OF PRESCHOOL EDUCATIONAL TEACHERS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 170-173.

17. Маншуров, Ш. Т., Утабов, У. А., & Абдуганиева, Ю. Ш. (2023). Отработка данных температуры на с++ и сохраняет в файле. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 730-740.

18. Маншуров, Ш. Т., & Абдуганиева, Ю. Ш. (2024). Новейшие технологии интернета связи: от 5G к будущим стандартам передачи данных. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 4(3), 315-328.

19. Shakhabidinovna, A. Y. (2022). Automation of technological processes. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 3(12), 130-131.

20. Абдуганиева, Ю. Ш. (2023). Автоматизация процессов флотации. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(3), 1097-1105.

